

УДК 330.3

Сидоров О. А.

sidorov_o@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3923-6611

к.е.н., доцент, докторант,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро

ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА СУЧАСНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Дослідження розкриває актуальні та нагальні питання формування інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки. Науковий пошук спрямовано на доведення необхідності інноваційних та інформаційних змін як підґрунтя для активізації розвитку національної економіки. Автором на основі абстрагування, аналізу та синтезу уточнено сутність та складові інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки. В результаті вивчення думок різних науковців щодо сутності поняття “парадигма” виокремлено сукупність аксіологічних, теоретичних та методологічних основ, які є базою для розв’язування наукових задач. Представлено у загальному вигляді складові елементи парадигми процесів та явищ. Наведено авторське бачення складових інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки. Обґрунтовано, характер та орієнтацію парадигми сучасних перетворень національної економіки. Зазначено, що створення умов для якісних змін параметрів функціонування національної економіки є можливим на основі механізму стратегічного забезпечення інноваційно-інформаційних змін. Авторська думка полягає у баченні парадигми перетворень національної економіки за умови побудови трьох груп ціннісних орієнтирів, які зазнають змін. Значну увагу приділено порівнянню цінностей різних етапів розвитку економіки. Визначено нагальну потребу у змінах цінностей забезпечення добробуту, зміни цінностей суспільної реалізації та цінностей особистісного розвитку. Зроблено висновок про те, що теоретичною основою інноваційно-інформаційної парадигми перетворень національної економіки є зміна теоретичних постулатів. Окреслено пряму залежності зміни парадигми зі зміною основоположного методологічного принципу. Стверджується, що методологічним принципом нової парадигми повинно стати забезпечення інноваційно-інформаційних змін з метою розбудови національної економіки нового типу. Встановлено, що цей принцип докорінно відрізняється від домінуючого при індустріальному суспільстві. Доведено, що від правильно обраної методології залежить результат сучасних перетворень національної економіки.

Ключові слова: національна економіка, парадигма, інноваційно-інформаційні зміни, орієнтири, постулати, принципи.

Sydorov Oleksandr

sidorov_o@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3923-6611

Ph.D., Associate Professor, Doctoral Student,

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro

INNOVATIVE AND INFORMATIONAL PARADIGM OF MODERN TRANSFORMATIONS OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. The study reveals the actual and urgent issues of the formation of the innovation and information paradigm of modern transformations of the national economy. Scientific research is aimed at proving the need for innovative and informational changes as a basis for revitalizing the develop-

ment of the national economy. Based on abstraction, analysis and synthesis, the author specified the essence and components of the innovation and information paradigm of modern transformations of the national economy. As a result of the study of the opinions of various scientists regarding the essence of the concept of “paradigm”, a set of axiological, theoretical and methodological foundations was identified, which are the basis for solving scientific problems. The constituent elements of the paradigm of processes and phenomena are presented in a general form. The author's vision of the components of the innovation and information paradigm of modern transformations of the national economy is presented. The nature and orientation of the paradigm of modern transformations of the national economy are substantiated. It is noted that the creation of conditions for qualitative changes in the parameters of the functioning of the national economy is possible based on the mechanism of strategic support for innovative and informational changes. The author's opinion consists in the observed paradigms of transformations of the national economy under the condition of building three groups of value orientations that undergo changes. Considerable attention is paid to the comparison of the values of different stages of economic development. The urgent need for changes in the values of welfare provision, changes in the values of social realization and values of personal development was determined. It was concluded that the theoretical basis of the innovation and information paradigm of transformations of the national economy is a change in theoretical postulates. The direct dependence of the change of paradigm with the change of the fundamental methodological principle is outlined. It is claimed that the methodological principle of the new paradigm should be the provision of innovative and informational changes in order to build a new type of national economy. It was established that this principle is fundamentally different from the dominant one in industrial society. It has been proven that the result of modern transformations of the national economy depends on the correctly chosen methodology.

Key words: national economy, paradigm, innovative and informational changes, orientations, postulates, principles.

JEL Classification: B41

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-22>

Постановка проблеми. Двадцять перше сторіччя нашої ери характеризується таким станом розвитку людських економічних взаємовідносин, що відбуваються під впливом глобальних змін з переорієнтацією на поширення цифрового формату. Даний формат покликаний посилити інноваційний розвиток і створити глобальний простір інновацій у результаті проникнення цифровізації у всі елементи соціально-економічної системи. Таким чином, інноваційні та інформаційні зміни на сучасному етапі створюють підґрунтя для активізації розвитку національної економіки, стають його рушійною силою, а отже виникає необхідність у зміні основ існуючої парадигми перетворень національної економіки на ті, що відповідають сучасним викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність інноваційно-інформаційних змін можна прослідкувати в праці таких зарубіжних вчених як Д. Белл, Р. Арон, П. Химанен та М. Кастельс, які зробили значний внесок у розробку теорії інформаційного су-

спільства. Серед вітчизняних науковців досліджували постіндустріальну трансформацію економічних відносин, економічний розвиток національних економік для різних типів суспільства М. Петренко, О. Пирог, Т. Пестова, А. Штангрет тощо.

Науковці пов'язують сучасний етап розвитку економіки з поступовим переходом до постіндустріального суспільства (назва згідно періодизації Д. Белла [1], теорії періодизації якого отримали найбільшого визнання).

Досліджуючи постіндустріальну трансформацію економічних відносин, М. Петренко, порівнюючи два типи розвитку, зазначає, що “розвиток індустріальної економіки ґрунтувався на зростанні продуктивності праці за рахунок збільшення капіталовкладень”, тоді, як перехід до постіндустріального суспільства є наймасштабнішим, глибинним, за якого індустріальний сектор втрачає свою провідну роль, наука перетворюється на безпосередню продуктивну силу суспільства [2, с. 331].

Порівнянню різних етапів розвитку економіки (доіндустріального, індустріального та

постіндустріального) приділяли увагу також інші дослідники, акцентуючи увагу на різних аспектах (параметрах, ознаках) порівняння.

О. Пирог порівнює ці етапи за такими аспектами: основний ресурс, капітал, провідний тип власності, центр системи, людський капітал, характер праці, домінантні процеси, пріоритетний вид діяльності, особливості розвитку, суб'єкти господарювання, головні ознаки розвитку, фактори успіху, орієнтація на споживача [3, с. 9].

Т. Пестова надає порівняння за наступними аспектами (параметрами): тип виробництва, провідний економічний фактор, перетворювальні ресурси, стратегічні ресурси, необхідні для розвитку, домінуючі технології, базові професії, методологія виробництва, технологічні уклади, а також основний виробничий ресурс, тип виробничої діяльності, характер базових технологій, форми взаємодії співтовариств, важливіший аспект соціального зв'язку та між ким відбувається взаємодія, на якій ґрунтується суспільство [4, с. 9].

А. Штангрет виокремлює такі ознаки для порівняння: економічна основа суспільства, основний фактор виробництва, основний виробничий ресурс, характер базових технологій, тип виробничої діяльності, технологічна основа, засоби праці, енергетична та технологічна база, правила та принципи виробничої діяльності, суспільний базис, форма співтовариства (соціальний зв'язок), характеристика виробництва, структурні елементи цивілізації [5, с. 81-82].

Ці та інші науковці, виділяючи різні аспекти для порівняння, одноставні в тому, що перетворення, які відбуваються при переході від одного етапу до іншого є докорінними і глибинними, і торкаються багатьох аспектів економіки та суспільного життя. Тобто, можна говорити про зміну парадигми сучасних перетворень національних економік на інноваційно-інформаційній основі.

Відаючи належне дослідженням науковців в даній сфері, слід зазначити, що сутність та складові інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки потребує уточнення.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження поняття “парадигма” та особливостей його застосування в сфері економічних досліджень, вивчення сучасної парадигми перетворень національної економіки

на основі інноваційних та інформаційних змін, виокремлення її складових елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як стверджує Л. Мельник, кожній базовій моделі суспільного процесу відповідає конкретна наукова парадигма, що в перекладі з давньогрецької означає “взірець”. Авторка зазначає, що економічна парадигма визначається науковцями по-різному, а саме як: взірець, стандарт, певна ціннісна орієнтація на вирішення конкретних економічних та дослідницьких завдань; сукупність стійких характеристик різних моделей теоретичної та практичної економічної діяльності та їх взаємодії, незалежно від рівня їх глибини та результативності, в контексті господарського процесу [6, с. 270].

Слід погодитись з твердженням О.Федірко щодо того, що в економічній науці останнього часу утворився парадигмальний вакуум, необхідність заповнення якого усвідомлена багатьма сучасними науковцями [7, с. 24].

Отже, виникла нагальна необхідність у формуванні нової парадигми перетворень, що окреслювала б адекватні сучасним умовам тенденції щодо зростаючої ролі інновацій та інформації, їх поступового домінування та пов'язаних з цим змін цінностей, теоретичних основ та методологічних принципів, на яких ґрунтується подальший розвиток.

Л. Мельник зазначає, що у філософію науки поняття “парадигма” було введено позитивістом Г. Бергом, але більш ширше тлумачення та застосування воно одержало після виходу в 1962 р. праці американського вченого Т. Куна, де під терміном “парадигма” розуміли визнання тих наукових відкриттів, які дозволяли науковій спільноті побудувати нову модель вирішення конкретних проблем [6, с. 270].

У праці В. Чужикова зазначено, що поняття “парадигма” являє собою сукупність стійких і загальнозначущих норм, теорій, методів, а також схем наукової діяльності, які утворюють аналітичну єдність щодо тлумачення теорій [8, с. 86].

На думку О. Беякової, в загальнометодологічному розумінні парадигмою є ключова ідея, що полягає в побудові теоретичної концепції складних економічних комплексів; це зразок, приклад, еталон, що застосовується для доведення певних смислових зв'язків між явищами тієї чи іншої сфери господарювання, розв'язання проблем, що виникають, формування методів та принципів дослідження [9, с. 63–64].

Рис. 1. Складові елементи парадигми процесів та явищ

Джерело: систематизовано автором

Підсумовуючи вищенаведені думки різних науковців ми дотримуємося наступного. В сучасному розумінні парадигму можна трактувати, як сукупність аксіологічних, теоретичних та методологічних основ, які є базою для розв'язування наукових задач.

В загальному вигляді складові елементи парадигми процесів та явищ (певних об'єктів пізнання) можуть бути подані наступним чином (див. рис. 1).

Тобто, побудова парадигми перетворень національної економіки передбачає визначення зміни ціннісних орієнтирів в ході трансформацій соціально-економічних процесів, теоретичних постулатів, на які дані трансформації спираються, а також основоположних методологічних принципів, на якому дані перетворення ґрунтуються.

Ю. Гончаров та А. Дворецький пишуть, що з кінця 60-х років ХХ ст. утвердилося розуміння процесів, які відбуваються у розвинутих країнах світу в науці, господарській діяльності, соціально-політичних відносинах, культурному середовищі, як передвісників якісно нового етапу суспільного прогресу – нової сходинки розвитку людства [10, с. 14].

Таким чином, можна стверджувати, що останнім часом формується нова парадигма сучасних перетворень національної економіки, що носить специфічний інноваційно-інформаційний характер.

Перехід на інший етап суспільного розвитку закономірно зумовлює перегляд ціннісних орієнтирів, які є важливими для людей та суспільних груп. На наш погляд, варто зупинитись на трьох групах ціннісних орієнтирів, які зазнають змін.

Перша група пов'язана з цінностями забезпечення добробуту, друга – з цінностями суспільної реалізації, третя – цінностями особистого розвитку.

Перехід від індустріальної економіки до епохи постіндустріалізму змушує переглядати погляди людей щодо ключових чинників, здатних забезпечити умови для добробуту, зміцнення власних позицій, фінансового благополуччя. За умов індустріальної економіки найбільшу цінність в контексті створення умов для забезпечення добробуту мали матеріальні цінності (в т.ч. техніка) та технології. З переходом до постіндустріальної економіки ціннісні орієнтири зміщуються в бік інформації, знань та інновацій як ключових чинників благополуччя.

Оскільки людина завжди була та лишається істотою суспільною, то важливо розглянути змінення ціннісних орієнтирів людини, пов'язаних з її суспільною реалізацією. Так, за умови індустріальної економіки для реалізації в суспільстві людина повинна була мати професійні якості, тобто певний рівень кваліфікації. Водночас, поняття “кваліфікація” означає якість професійної діяльності, ступінь підготовленості фахівця до праці, але не розглядає самого суб'єкта діяльності, особистості працівника, його індивідуальних здібностей, особливостей, якостей. Саме це є основною причиною поступової зміни ціннісних орієнтирів з кваліфікації на компетенції особистості (навчальні, дослідницькі та комунікаційні).

З точки зору цінностей особистісного розвитку, то вони також зазнають змін. Так, за умов індустріальної економіки головними цінностями особистісного розвитку людини були його соціалізація, задоволення споживчих потреб, то на даний час на перший план виступають потреби іншого характеру. Цінністю для людини при переході до інформаційного суспільства стає власна самоосвіта та саморозвиток.

Щодо теоретичної складової інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки, то вона передбачає зміщення акцентів з використання основних постулатів теорій індустріальної економіки (індустріального суспільства) з її розгалуженням на капіталістичні та соціалістичні теорії до застосування положень теорій економіки нового типу (теорія постіндустріальної економіки, теорія економіки знань, теорія інформаційної економіки, теорія мережевої економіки тощо).

Розгляд методологічної складової інноваційно-інформаційної парадигми сучасних перетворень національної економіки дозволив сформулювати основоположний методологічний принцип, який полягає в активізації інноваційно-інформаційних змін на основі вираженого механізму їх стратегічного забезпечення з метою розбудови національної економіки нового типу. Цей принцип докорінно відрізняється від домінуючого при індустріальному суспільстві, який передбачав здійснення індустріалізації та інтенсифікації у економіці для зростання продуктивності праці та отримання найкращих результатів.

Таким чином нами пропонується інноваційно-інформаційна парадигма сучасних перетворень національної економіки у такому вигляді (рис. 2).

При цьому, варто погодитись з Н. Верхоглядовою, І. Радамовською щодо ключових характеристик такого типу національної соціально-економічної системи: провідна роль освіти та самоосвіти, домінування концепції безперервного навчання; абсолютне зростання значення сфери послуг (особливо в галузі формування знань, інформації та інформаційних технологій); зростання ролі технологій в різних сферах; постійне збільшення частки науково-дослідних робіт у сукупних витратах; пріоритетність інвестицій у розвиток людини та формування її фундаментальних знань; зростаюча залежність впровадження інновацій від досягнень теоретичного знання; залежність якості життя і перспектив інноваційного розвитку від інформації та її використання; концентрація розвитку навколо центрів освіти та наукових досліджень [11, с. 49].

Враховуючи важливість правильної зміни основного методологічного принципу змін можна зробити висновок, що від правильно обраної методології залежить результат сучасних перетворень національної економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, можна стверджувати, що парадигма сучасних перетворень національної економіки носить інноваційно-інформаційний характер та орієнтована на створення умов для якісних змін параметрів функціонування національної економіки на основі механізму стратегічного забезпечення інноваційно-інформаційних змін. Теоретичною основою інноваційно-інформаційної парадигми перетворень національної економіки є зміна теоретичних постулатів, а саме перехід до постулатів постіндустріальної, інформаційної, мережевої та економіки знань. Методологічні основи такої парадигми полягають у зміні основного методологічного принципу, яким стає активізації інноваційно-інформаційних змін. при цьому, формування нової парадигми неможливе без змін ціннісних орієнтирів, які створюють її аксіологічні основи. Так, сучасне суспільство все більшою мірою цінує інформацію, знання та інновації, особистісні компетенції, самоосвіту та саморозвиток.

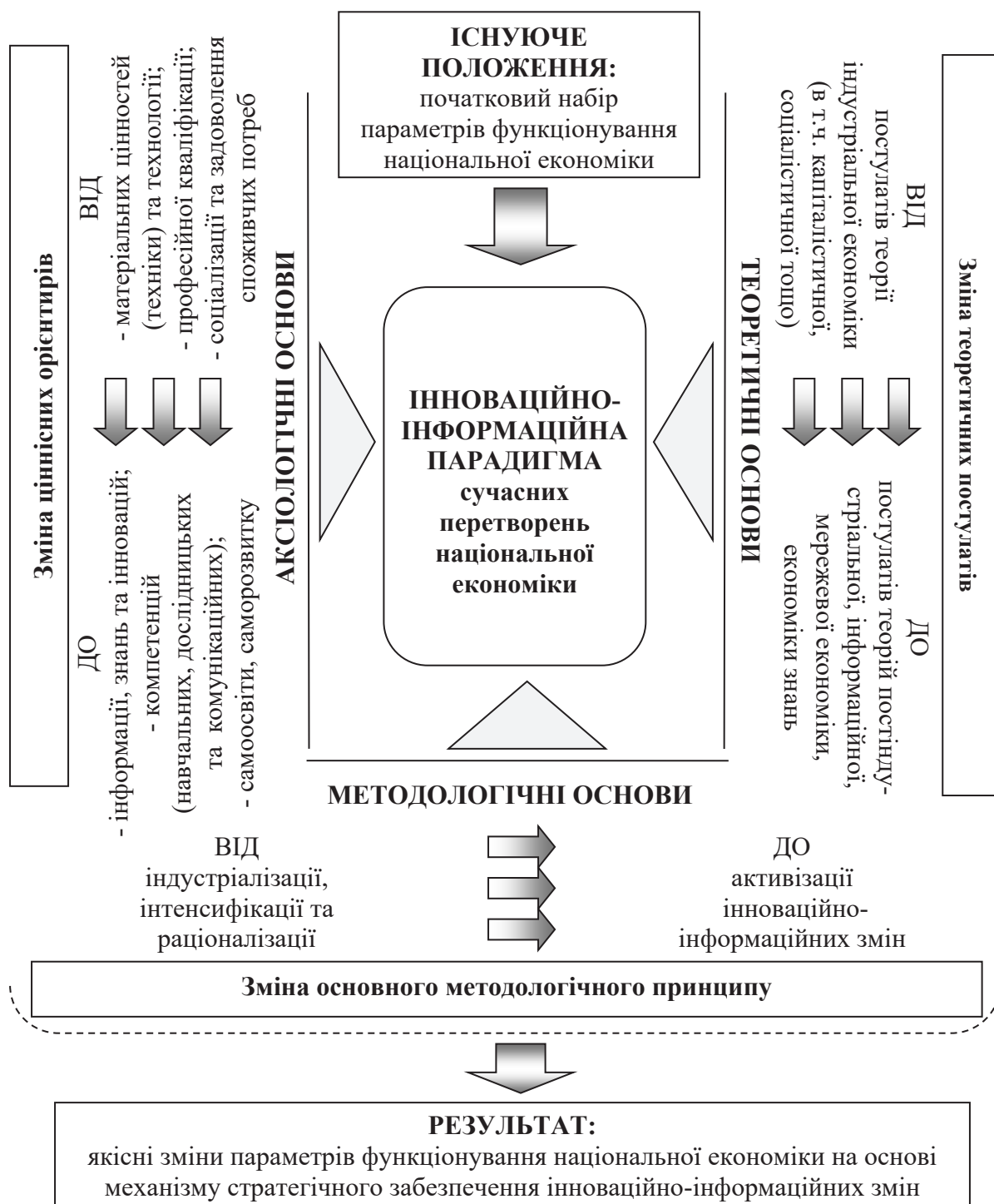

Рис. 2. Інноваційно-інформаційна парадигма сучасних перетворень національної економіки

Джерело: запропоновано автором

ЛІТЕРАТУРА

- Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія*. Київ : Либідь, 1996. С. 194–251.
- Петренко М.П. Постіндустріальна трансформація економічних відносин: фактори, напрями, тенденції розвитку. *Бізнес-навігатор*.

2014. № 3. С. 65–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2014_3_13 (дата звернення: 25.10.2023).
3. Пирог О.В. Економічний розвиток національних економік за різних типів суспільств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 16. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_16_3 (дата звернення: 25.10.2023).

4. Пестова Т.М. Ключові ознаки постіндустріальної економіки в сучасній економічній думці. *Економіка та підприємництво*. 2012. № 28. С. 40–51.

5. Штангрет А.М. Формування постіндустріального суспільства як передумова розвитку економіки знань. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2012. № 1. С. 78–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_1_12 (дата звернення: 25.10.2023).

6. Мельник Л.М. Парадигмальне моделювання дослідження формування економіки знань в інформаційному суспільстві. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 269–279.

7. Федірко О.А. Формування нової локально-інноваційної парадигми регіональних досліджень. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 24–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_3_5 (дата звернення: 25.10.2023).

8. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 272 с.

9. Белякова О.В. Формування засад використання інноваційної парадигми щодо розвитку регіонів України. *Global world : науковий альманах*. 2015. № 1 (I). С. 63–68. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/95167899.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).

10. Гончаров Ю.В., Дворецький А.О. Засади розвитку постіндустріальної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 5. Т. 1. С. 14–17.

11. Верхоглядова Н.І., Радамовська І.В. Забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем на основі інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 3 (03). С. 45–50.

REFERENCES

1. Bell, D. (1996), “Social framework of the information society”, *Suchasna zarubizhna sotsialna filosofia*, pp. 194–251.

2. Petrenko, M. P. (2014), “Post-industrial transformation of economic relations: factors, directions, trends of development”, *Business navigator*, [Online], vol. 3, pp. 65–71, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2014_3_13 (accessed October 25, 2023).

3. Pyroh, O. V. (2014), “Economic development of national economies in different types of societies”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, [Online], vol. 16, pp.6–11, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_16_3 (accessed October 25, 2023).

4. Pestova, T. M. (2012), “Key features of the post-industrial economy in modern economic thought”, *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 28, pp. 40–51.

5. Shtanhret, A. M. (2012), “The formation of post-industrial society as a prerequisite for the development of the knowledge economy”, *Naukovi zapysky Ukrainskoi akademii drukarstva*, [Online], vol. 1, pp. 78–87, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_1_12 (accessed October 25, 2023).

6. Melnyk, L. M. (2017), “Paradigmatic modeling of the study of the formation of the knowledge economy in the information society”, *Marketing i menezhment innovatsii*, vol. 2, pp. 269–279.

7. Fedirko, O. A. (2015), “Formation of a new local innovative paradigm of regional research”, *Rehionalna ekonomika*, [Online], vol. 3, pp. 24–33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_3_5 (accessed October 25, 2023).

8. Chuzhykov, V. I. (2008), *Hlobalna rehionalistyka: istoriia ta suchasna metodolohiia ekonomika, biznes ta upravlinnia* [Global regionalism: history and modern methodology], KNEU, Kyiv, Ukraine.

9. Bieliakova, O. V. (2015), “Formation of the principles of using the innovative paradigm for the development of the regions of Ukraine”, *Global world: naukovyi almanakh*, [Online], vol. 1, no. 1, pp. 63–68, available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/95167899.pdf> (accessed October 25, 2023).

10. Honcharov, Yu. V. and Dvoretzkyi, A. O. (2010), “Fundamentals of Post-Industrial Economy Development”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 5, no. 1, pp. 14–17.

11. Verkhohliadova, N. I. and Radamovska, I. V. (2016), “Ensuring the competitiveness of socio-economic systems based on the information and knowledge paradigm of innovative development”, *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 3 (03), pp. 45–50.

Стаття надійшла до редакції
30 листопада 2023 р.